

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

Издательский дом Дмитрия Бурого

Научное издание

«ЯЗЫК И КУЛЬТУРА»

Выпуск 19

Том III (183)

Киев
2016

М 74 МОВА І КУЛЬТУРА. (Науковий журнал). – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. – Вип. 19. – Т. III (183). – 536 с.

Наукове видання «Мова і культура» засноване у 1992 році

Видання зареєстроване Міністерством юстиції України.
Свідоцтво КВ № 12056-927ПП від 4.12.2006 р.

Затверджено постановою президії ВАК України
від 18 листопада 2009 р. № 1-05/5

Засновники:

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Видавничий дім Дмитра Бураго

Видається за рішенням Вченої ради Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 19.02.2007 р.

Головний редактор Д. С. Бураго

Редакційна колегія:

канд. філол. наук, доц. **П. П. Алексєєв**; д-р філол. наук, проф. **В. М. Брицин**; д-р філол. наук, проф., академік АН ВШ України **Ю. Л. Булаховська**; д-р філол. наук, проф. **О. П. Воробйова**; д-р філол. наук, проф., академік АН ВШ України, заслужений працівник ВШ України **Л. П. Іванова**; д-р філол. наук, проф. **Т. В. Клеофастова**; д-р філол. наук, проф. д-р філол. наук, проф. **Ю. І. Корзов**; д-р філол. наук, проф. **Н. В. Костенко**; д-р філол. наук, проф. **О. О. Корнієнко**; д-р філол. наук, проф. **Г. Ю. Мережинська**; д-р філол. наук, проф. **А. К. Мойсієнко**; д-р філол. наук, проф. **Ю. Л. Мосенкіс**; д-р філол. наук, проф. **Н. Г. Озерова**; д-р філос. наук, проф., академік НАН України **О. С. Онищенко**; д-р пед. наук, канд. філол. наук, проф. **Г. В. Онкович**; д-р філол. наук, проф. **Т. А. Пахарєва**; д-р філол. наук, проф. **Г. Ф. Семенюк**; д-р філол. наук, проф., академік НАН України, заслужений діяч науки і техніки України **В. Г. Склярєнко**; д-р філол. наук, проф. **Н. В. Слухай**; д-р філол. наук, проф. **О. С. Снитко**; д-р філол. наук, проф. **Е. С. Соловей**; д-р психол. наук, проф., член-кор. АПН України **Н. В. Чепєлєва**.

Филиппенко О. И., преподаватель

Одесская национальная академия пищевых технологий, Одесса

АРХЕТИПНЫЙ СИМВОЛ ЖЕНЩИНЫ-МАТЕРИ В СКАЗКЕ-ЭССЕ «БЛАГОСЛОВИ, МАТЬ!» ДОКИИ ГУМЕННОЙ

В статье исследуется архетипный символ женщины-матери, женщины-родоначальницы в повести «Благослови, Мать!» Докии Гуменной. Доказывается, что первоэлементом бытия в мировоззрении писательницы-ученого есть земля, вода, огонь, которые имеют женское начало.

Ключевые слова: архетип, символ, мифологема, женщина-мать.

Filipenko O., teacher

Odessa national academy of food technologies, Odessa

THE ARCHETYPE OF WOMAN-MOTHER IN THE WORK BY DOKIYA HUMENNA «BLESS, MOTHER! »

The author deals with the archetype symbol of “woman-mother” in the story “Bless, mother” by Dokiya Humenna. This symbol is one of the most fundamental in the structure of the Ukrainian mentality.

Key words: mothes, cave, paradise, mase, symbol.

УДК: 82'0:821.161.2(71)

Шадріна Т.В., канд. філол. наук, доц.

Запор. держ. мед. ун-т, Запоріжжя

ЛІТЕРАТУРА КАНАДСЬКИХ УКРАЇНЦІВ. МИРНА КОСТАШ: У ПОШУКАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Стаття торкається проблеми формування національної ідентичності в сучасному багатонаціональному суспільстві. На прикладі двох творів документальної прози канадської письменниці українського походження М. Косташ аналізується “гібридна ідентичність”, яка виникає на перехресті двох культур: рідної та набутої. Шлях, яким прямує етнічна письменниця до своєї національної самоідентифікації, пролягає через реінтеграцію в історію, культуру, мову її народу.

Ключові слова: іммігранти, “гібридна ідентичність”, етнічна/національна ідентичність, україно-канадці, українська громада, мультикультуралізм, інтеграція, асиміляція.

Сучасна політика відкритості суспільств, міграційні та глобалізаційні процеси дають можливість говорити про стирання кордонів між державами, народами, культурами. Отже, сьогодні більш актуальним, напевно, стає вже не мультикультуралізм, а транскультуралізм. У такому плюралістичному суспільстві національним культурам стає дедалі

© Шадріна Т.В., 2016

важче втриматися на плаву, не потрапити у загальний “плавильний котел” (“melting pot”). Етнічна свідомість у сучасних реаліях теж переосмислюється, набуваючи нових ознак. Так, якщо говорити про етнічну ідентичність переміщених осіб – людей транспонованих у чужорідне соціально-культурне середовище, то її [ідентичність] прийнято вважати “гібридною”: такою, що поєднує риси рідної та успадкованої культури.

Нині ідентичність розглядають не як сталу сутність, а як мінливу, плинну, нестабільну ознаку самоідентифікації людини. Таке розуміння ідентичності вписується в постмодерністську концепцію розвитку культури (М. Саруп). Отже, ми вважаємо її процесом, а не даністю. Інші ознаки постмодерністської ідентичності: фрагментарність та множинність. Вона знаходиться на перетині спадкового та особистого досвіду. Множинність передбачає поєднання різних ідентичностей: діаспорної, етнічної, національної, мультикультурної, гендерної постколоніальної тощо [12:379].

Ідентичність у сучасному розумінні – це складний конструкт, що може бути представлений у вигляді вісі, на яку нанизуються різні фрагменти соціального та культурного досвіду, що триває у часопросторі.

Мета даної розвідки – з’ясувати природу та особливості етнічної ідентичності сучасних україно-канадців, послуговуючись дослідженнями канадської письменниці українського походження Мирни Косташ, викладених у її книгах документальної прози “Усі бабині діти” та “Кровні лінії: Подорож до Східної Європи”.

Проблему національної самоідентифікації української діаспори в Канаді свого часу досліджували М. Мандрика, М. Марунчак, О. Гай-Головко, Яр Славутич, Ярс Балан, Дж. Мулик Кіфер, М. Косташ, М. Тарнавський, Н. Тучинська, М. Кирчанов, Л. Грекул, Л. Ледоховські та інші.

Мирна Косташ (Мирослава Косташ) – канадська письменниця, перекладач і журналістка українського походження. Народилася 2 вересня 1944 р. у м. Едмонтон, провінції Альберта, де мешкає і нині. Член Спільки письменників Канади, яку очолює з 1993 р. М. Косташ – автор численних публіцистичних статей та короткої прози. Належить до покоління шістдесятників, була активною учасницею феміністичного руху.

Мирна Косташ стала відомою не тільки серед україно-канадської інтелігенції, а й у широких літературних колах завдяки своєму публіцистичному твору “Усі бабині діти” (“All of Baba’s Children”, 1977), який критики називають “журналістським дослідженням життя української громади в Канаді”. Інші книги письменниці: “Далеко від дому: Історія покоління шістдесятих років у Канаді” (“Long Way from Home”: The Story of the Sixties Generation in Canada”, 1980), “Кровні лінії: Подорож у Східну Європу” (“Bloodlines: A Journey into Eastern Europe”, 1993), “Приречений наречений: Спогади” (“The Doomed Bridegroom: A Memoir”, 1998) тощо [2].

Мирна Косташ належить до третього покоління українських канадців. Її предки – вихідці з селища Тулова на Західній Україні – на своїй новій батьківщині змінили прізвище Косташук на Косташ, яке, на їхнє переконання, було більш прийнятним для англомовного середовища.

Мирослава Косташ – англомовна авторка, котра називає себе канадською письменницею, щоб підкреслити свою інакшість поряд із квебекськими письменниками (вони творять франкомовну літературу). Аби “...окреслити свою специфічність серед канадського

письменства, –зізнається Косташ, – я також називаю себе українсько-канадською письменницею, феміністкою, західною канадкою” [3: 154].

Перебуваючи в центрі інтернаціонального руху шістдесятництва, відчуваючи себе безпосередньо причетною до “руху молоді, оптимістичної, миролюбної енергії проти всього цинічного і старого духом”, Мирослава не замислювалась про свою належність до якогось конкретного народу [3: 156]. “Батьки Мирни були шкільними вчителями. І як би там не було, – стверджує Роб Маккланен, – зростаючи в еру Нового Лівого радикалізму, наркотиків, року та жіночої свободи, Косташ відмовилась від своєї етнічності, втратила інтерес до неї”. Роб Маккланен [9]. З цього приводу вона в своєму інтерв’ю згадує: “Я зовсім не цікавилась своїм українським походженням. Воно здавалось мені несуттєвим” [3: 156]. За її власними словами, вона не могла усвідомлювати себе українкою, оскільки була інтернаціоналісткою. Втім, письменниця чітко окреслює час, коли прийшла нарешті до розуміння необхідності пошуку свого місця в світі, яке визначається також і завдяки національним кореням. “...Щоб належати до “світу”, треба спершу належати до якогось “місця”, – таку думку вона висловлює пізніше, в сімдесяті роки, коли її увагу починають приваблювати політичні переслідування дисидентів у Східній Європі та СРСР [3: 156].

Свідомість Косташ буквально перевернула зустріч із українським дисидентом Л. Плющем, якого після тривалого утримування в психіатричній лікарні було вислано з СРСР разом з родиною.

Тривала розмова з ним наштовхнула письменницю на думку, наскільки вони духовно близькі. І вона не змогла утриматись від запитання: “Чому це так – хоч ви і я походимо з різних куточків світу і наш життєвий досвід зовсім різний, чому ви такий близький мені?” На що він відповів: “Це тому, що ми походимо з одного села”. Висновок Косташ: “Україні і я: рідня. Цього разу я не заперечувала” [8: 190]. Саме ця зустріч стала точкою відліку її, як вона сама називає, “інтелектуальної та емоційної пригоди...”, що привела її до власних коренів (“повернення до початків” (Стюарт Холл) – спочатку в українських поселеннях в Альберті, а потім і в селах її дідів у західній Україні” [3: 156].

Вперше до української тематики Мирна Косташ звертається в книзі “Усі бабині діти”, яка була опублікована 1977 р. Друге і третє видання побачило світ відповідно 1987 р. і 1992 р. Авторка зізнається, що рішення написати цю книгу для неї самої було несподіваним: “Із усього, про що можна було написати, чому я вибрала україно-канадців? Я не почувалася причетною до їхньої громади. Я не говорила українською, уроки з української історії та літератури не справили враження” [6: 145].

Книга присвячена вивченню історії виживання перших українських переселенців в жорстоких умовах канадських прерій, дослідженню специфіки національної ідентичності у контексті мультикультуралізму та аналізу канадського досвіду існування української громади. Для досягнення максимально правдоподібного ефекту причетності до української громади, про життя якої оповідає, Мирна на чотири місяці оселяється в містечку Ту Хіллз, де компактно проживають вихідці з України. Для написання історії Ту Хіллз, письменниця використовує архіви і офіційні джерела, розповіді-спогади старшого покоління, водночас не забуваючи про власні враження і спостереження за життям всередині громади.

Цікаво, що після завершення дослідження Мирна Косташ купила невеличку ферму неподалік Ту Хіллз і назвала її “Тулова”, на честь селища в Україні, з якого походили її

предки. Там вона мешкає протягом кількох місяців на рік. На думку дослідниці українського походження Лізи Грекул це виглядає як символічне повернення на батьківщину прадідів [11: 105]. Так Мирослава будує своєрідний місток до історичної батьківщини.

Книга складається з 16 розділів, кожен з яких фокусується на окремому аспекті з історії україно-канадців (“Еміграція”, “Прибуття і поселення”, “Школа”, “Церква”, “Політика”, “Міфологія” тощо).

Поява книги стала значною подією для української громади, яка завдячувала письменниці за “вписування” їхньої історії (що до того перебувала на маргінесах) в офіційну національну історію Канади [6: 145]. На думку Джорджа Мельника, книга “збудила миттєву національну увагу” [цит. за: 6: 145].

У поле дослідницького інтересу Мирни Косташ потрапляє історичне, соціальне, культурне, економічне тло існування української спільноти в Канаді. У перших розділах книги “Усі бабині діти” перед читачем розгортається широка епічна картина масового переселення українців до Країни кленового листка: здебільшого зображено труднощі “вживання” емігрантів у чужомовний і чужоментальний світ. Перші десятиліття перебування на новій землі для українських сімей були “суцільним тестом на виживання” не тільки в суворих кліматичних умовах, але і в атмосфері відторгнення корінним населенням, що в цілому було досить природним. Новоприбульці залишались “закритим етнічним субстратом”, несприйнятливим до чужих традицій і вивчення англійської мови, без володіння якої дорога до канадського суспільства була практично закрита. Як зазначає авторка, офіційна позиція канадської влади спонукала переміщених осіб асимілюватись у канадському соціумі, забувши свою мову, культуру, традиції. Це фактично була вимога вимкнення захисного механізму етнічного самозбереження. Офіційна політика інтеграції переміщених осіб в канадський соціокультурний простір проявлялась у нав’язуванні англомовного середовища через такі впливові соціальні інституції, як школа, церква. Так, газета “Геральд” (м. Калгарі) 1950 р. писала: “Головна наша думка, що українці в Канаді повинні прагнути бути добрими канадцами і що їхня вартість як громадян цієї держави зменшується в тій мірі, в якій вони переймаються справами України” [1: 149].

У цій частині книги Мирна Косташ позиціонує себе більшою мірою як документаліст. Вона подає історію заселення українцями канадських прерій переважно оперуючи фактами, взятими із архівів та спогадів свідків, але водночас їй не вдається зробити це відсторонено: письменниця явно симпатизує переселенцям, засуджуючи політику уряду Канади. Водночас детальне вивчення канадської історії українців захоплює Косташ, вона мимохіть відчуває себе причетною до неї, адже це також історія і її сім’ї. Авторка “не може дистанціюватись від того, про що пише, в тому сенсі, що [сама] стає дійовою особою власної оповіді про особисту та сімейну історію” – твердить Л. Грекул [11: 105]. Відтак, відбувається поступове зміщення акцентів в її етнічній самоідентифікації.

Досліджуючи причини негостинного ставлення до українців, Косташ приходять до думки, що канадців насторожує неготовність української спільноти сприймати вироблені канадським суспільством моделі співіснування. Резистентність до входження в нове етнічне поле проявлялась у відособленому проживанні іммігрантів, спілкуванні винятково рідною мовою. Втім, авторка засвідчує, що “ніяка англо-канадська агітація, ні погрози, ні розсудливі переконування не могли в кінцевому рахунку зробити з українських іммігрантів англосаксів” [1: 149].

На проблемі формування національної свідомості канадських українців найбільша увага сфокусована в трьох останніх розділах: “Націоналізм”, “Асиміляція”, “Міфологія”. Очевидно, прагнення Мирни Косташ розібратись у всіх перипетіях формування національної свідомості у представників широкої української громади, це насамперед спроба етнічної ідентифікації і для самої письменниці: у даному випадку вторгнення в чужий етнопростір (хоча, напевно, точніше буде сказати реконструкція ідентичності, втраченої за два покоління, що відділяють Косташ від її предків – корінних українців). На думку Л. Грекул: “Для Косташ ідентичність це не щось готове, а процес, який перебуває в постійному, тривалому, уявному зв’язку з мовою” [10: 201].

Вислів Косташ “націоналізм... не моя справа” свідчить, що вона досить далека від адорації позицій українських націоналістів Канади і не бере на себе відповідальність за детальний аналіз цього явища в осередку україно-канадців. Проте авторка докладно вивчає процес становлення національної свідомості переселенців. Так письменниця наводить слова 1913 р. П. Зварича, активного громадського діяча серед емігрантів, який заявив у газеті “Обсервер”, що “в цілому світі немає нації, яка б називалася “галицькою”. Нашим канадським друзям варто це знати, – підкреслює Зварич, – ми не галичани, буковинці, австрійці, росіяни, але ми назавжди русини, народ, який разом з нашими братами українцями в Росії складає націю в 34 мільйони” [7: 336]. Косташ зазначає, що тут Петро Зварич розрізняє західних українців (русинів), які жили під владою Австро-Угорщини, і східних українців, що були під владою Росії. Утім, як наголошує письменниця: “Вже за два роки мій батько, племінник П. Зварича, на запитання шкільного вчителя про його національність, відповів: “Українець”. Ніхто не знав як це написати англійською” [7: 336].

Чільну увагу присвячено неминучій з точки зору Косташ асиміляції. Вона наводить кілька інтерв’ю на початку розділу з однойменною назвою, які свідчать про невідворотність поступового поглинання етнічних меншин домінантною культурою. Наприклад, Аліса Мельник згадує, як її батько перед смертю часто повторював: “Будьте добрими канадцами”! Авторка констатує, що процес асиміляції тривалий і болісний, але в цілому необхідний для нормальної інтеграції в панівну культуру. Позитивне ставлення Косташ до цього, напевно, пояснюється тим, що і сама вона вимушена була долати наслідки денационалізації, якої, як представниця покоління, уже народженого в Канаді, цілком прогнозовано не змогла уникнути. Адже, якщо перші переселенці з України змогли зберегти свою етнічну своєрідність, демонструючи високий рівень опірності асиміляційним процесам, то їхні діти фактично ставали “подвійними громадянами” через свою відкритість до англо-канадської культури, яка активно насаджувалась в усіх сферах життя.

Авторка засвідчує, що розчинення українців у канадському соціумі супроводжувалось нав’язливою англізацією, що відповідно призводило до поступової втрати материнської мови. Білінгвальні школи з часом вітіснялись англійськими, вчителями переважно призначались англо-канадці, а отже англійська фактично стала основним інструментом в процесі асиміляції української молоді. Відтак, кількість україно-канадців, які не володіли вільно мовою предків, стрімко збільшувалась (з 5% до 10% всього лише за 10 років – від 1941 до 1951 року).

Церква (православна та греко-католицька) виконувала функцію підтримання психологічної рівноваги для першого покоління українців в умовах надскладної адаптації в чужій країні, виступала гарантом збереження національної свідомості і непроникнення

всього англо-канадського в громаду переселенців. Проте, наступне покоління вже не потребувало жодних психологічних трансформацій задля інтеграції в чужий соціокультурний простір, а відтак, за словами Л. Тарнашинської було “більш сприйнятним до вібрацій чужих етнічних полів, оскільки мало меншу духовну резистентність”, а отже майже не вимагало допомоги в сфері духовного [5: 420]. Таким чином, і цей фактор, що забезпечував збереження етнічної свідомості україно-канадців, з часом практично втратив свою актуальність.

У розділі “Міфологія” Мирна Косташ резюмує сказане в попередніх розділах стосовно двох складових духовної сутності канадських українців. “Я знаю, що я – українець, – наводить вона слова одного з представників другого покоління діаспори, – і не маю надмірних почуттів щодо цього, і я також знаю, що я – канадець. Я народився тут. Часто думаю, що було б добре поїхати і подивитися місця, звідки походять мої батьки, але я не хотів би там жити” [7: 395]. По суті, це висловлювання артикулює “гібридну ідентичність” україно-канадців. Авторка називає це компромісом – уміння пристосуватись до нових життєвих обставин, не зрікаючись повністю традицій та цінностей свого народу. Це було своєрідною умовою виживання.

Оголошена в 60-ті роки політика бікультуралізму зустріла рішучий спротив з боку етнічних меншин: адже підтримка лише двох панівних культур у країні (англо-канадців та франко-канадців) означала повну ігнорацію з боку держави решти населення, яке не належало до них (а це близько чверті усіх громадян Канади). Як наголошує Косташ, лише спільними зусиллями найактивніших представників національних меншин вдалося досягнути компромісу. На початку 70-х років їхні голоси нарешті були почуті. Інтеграція нацменшин в канадське суспільство не повинна означати повне розчинення і зникнення в ньому, натомість продуктивне “вживання” в новий простір можливе лише за умови збереження своєї мови, культури та національної ідентичності. Це основна ідея, яку громадські активісти з етнічних меншин намагались донести до уряду. Косташ доречно зауважує, що провідна роль у цій боротьбі за рівні права всіх народів у мультинаціональній державі належала якраз українцям за походженням.

З одного боку, після ухвалення політики мультикультуралізму на офіційному рівні збільшилася матеріальна підтримка різного роду програм, спрямованих на збереження культурної спадщини етнічних меншин, а з іншого боку, як твердить авторка, це стало джерелом творення нових національних міфологій. Відтак, український міф, (оспіваний у художній творчості перших переселенців), звучить так: “Канада вільна країна, яка звільняє від попередніх страхів, і хоча життя тут поки що надто суворе, але завдяки важкій праці воно рано чи пізно стане легшим, а надто добре житиметься нашим дітям” [1: 152].

На думку Мирни, ілюзорний світ “українського буття в Канаді”, створений штучно завдяки політиці мультикультуралізму, ніяк не може допомогти українцям в Канаді, оскільки не має нічого спільного із соціальною дійсністю. Водночас молодих українців, народжених у цій країні, й укорінених в англо-канадський соціокультурний ґрунт, традиції їхніх предків цікавлять дуже опосередковано, оскільки ніякої практичної цінності для існування в канадському суспільстві не мають. Отже, всі зусилля та асигнування, що витрачаються на збереження культурної спадщини етнічних українців, є марними, а ефект від заходів – лише позірний.

Таким чином, завдяки своєму дослідженню і написанню книги “Усі бабині діти”, – стверджує Л. Грекул, – Косташ приходять до усвідомлення, що її літературна подорож до Ту Хіллз – це також символічне повернення до її українсько-канадських коренів” [11: 105].

Отже, попри заяви Мирни Косташ про непричетність до української спільноти, письменниці все ж переймається проблемами останньої в соціальній та культурній сферах, обстоює право на рівність українців з корінними народами країни. Л. Грекул наголошує на “її неспроможності ігнорувати емоційний зв’язок з їхньою історією та культурою” [11: 105].

І хоча Косташ поки що розглядає етнічну свідомість з точки зору прагматики живання україно-канадців у країні, яка стала їхньою батьківщиною за народженням, думається, що сама вона вже перетнула кордон між опозиційними поняттями “батьківщина”/“чужина”. Отже, можемо говорити про так звану “подвійну ідентичність” у Косташ. “Завжди вважаючи себе канадкою, вона переглянула свою ідентичність, коли писала [...] “Усі бабині діти”, переживаючи таким чином своє етнічне відродження”, – вважає В. Сучака [12: 110]. Прикметно, що еволюція поглядів письменниці простежується вже у передмові до третього видання книги. Реінтеграція в культуру предків здійснюється через вивчення історії, неодноразові подорожі до землі дідів та вивчення української мови.

“Її письмо не про повернення додому, а радше про відкритий, вічний пошук дому. Творчий процес це ключ до нового розуміння себе, суспільства, історії та дому”, – так говорить про творчість Косташ Л.Грекул у книзі “Виходячи з тіні: література канадських англійською мовою” (2005 р.) [10: 201].

Інша книга Мирни Косташ, яка засвідчила тривання пошуку її етнічної ідентичності, – це “Кровні лінії: подорож у Східну Європу” (1993 р.).

Відомо, що спочатку письменниці мала задум, здійснюючи мандрівку країнами Східної Європи, дослідити діяльність шістдесятників – покоління, до якого вона сама належала і якому вже присвятила книгу “Далеко від дому: Історія покоління шістдесятих років у Канаді”, (1980). Утім, розмови з творчою інтелігенцією, дисидентами і та соціальна й історична реальність, з якою вона зіткнулась впродовж подорожі, змусили переосмислити її мету: виникло прагнення побачити життя братніх народів, відчути ауру їхньої культури, доторкнутися до історії, зрозуміти особливості національного характеру кожного з них [1]. Найбільший інтерес викликала Україна – земля її предків, яка колись виштовхнула їх із свого лона, примусивши шукати щастя в чужих краях. Через пізнання невідомих і незрозумілих для неї слов’янських країн вона сподівалась зрозуміти передусім себе. “Кровні лінії” пропонують подорож Чехословаччину, Югославією, Польщею та Україною, отже книга має 4 розділи з відповідними назвами. Як зізнається Мирна, східнослов’янський світ, який відкривався перед її очима, прикро вразив її. “Я була приголомшена тим, що бачила, – отруєні міста, убогі села, бруд та шурі на вулицях і, куди не глянь, сумні виснажені жінки, що працюють у державних крамницях, де нічого продавати, – описує вона свою подорож по Україні 1991 року, – Я знаю, що повинна радіти з незалежності України, але мене переслідують образи цих жінок” [3].

Прагнучи віднайти внутрішню рівновагу, Мирна наважується на зустріч із українськими родичами, з якими вони двадцять років тому переписувались впродовж кількох місяців. Цей досвід нелегко дається канадській письменниці. Її дивують і насторожують їхнє вбрання і їхня поведінка. “Я збентежена їхнім хвилюванням, слізьми, незграбними

обіймами. Обличчя знайомі по фотографіях, але я думаю: хто ці люди?” [4: 163]. Розповідь про їхню зустріч просякнута жалем і соромом за убогість існування цих її далеких родичів. Тут, очевидно, слід сказати про зіткнення двох реальностей існування Косташ: тієї, в якій вона жила все своє життя і тієї, в якій вона опинилась завдяки своєму дослідженню. Цей конфлікт трансформується у внутрішній багаторівневий діалог, провокуючи кризу ідентичності. Це зустріч двох абсолютно різних світів, культур, історій. “Як ми будемо спілкуватись? Ми з моїми родичами не маємо нічого спільного, навіть мови, окрім того, що моя бабуся та їхній дід були сестрою та братом. Баба померла. Кінець загальної історії. Це було два покоління тому” [4: 162-163].

Подорож різними регіонами України також пригнічує Мирну Косташ. Не менше занепокоєння, ніж повсюдне спустошення і занедбаність, викликає духовне виродження її народу, спричинене насильницьким більшовицьким режимом. Російську мову, яка була її профільною дисципліною під час навчання в університеті, як зізнається письменниця, тепер вона починає просто зневажати. Студенткою Косташ була заохана в російську мову, літературу, надто поезію, а тепер із здивуванням констатувала: їй подумати не могла про те, що в СРСР вивчення російської нав'язане насильно, а мови інших народів нівелиюються або просто забороняються. “Я чула, що у Східній Україні україномовні школи в селах позачиняли”, – свідчить авторка під час своїх перших відвідань України 1984 року з певною недовірою до почутого. “Українська мова нібито за якимось науковим, філологічним законом занепадає. Російська, навпаки, “живе у віках”” [4: 73]. Приголомшена великим російським словом “хлеб” написаним, на фургоні на одній з київських вулиць (в Україні – хлібному кошику Східної Європи!), спантелічена повсюдним використанням російської мови жителями української столиці (!), збентежена засиллям більшовицької мови на українському телебаченні (одні із трьох каналів у готелі – український – передає дитячу програму російською), Мирна важко переживає своє знайомство з історичною батьківщиною, мимовільно засвідчуючи тим самим власну етнічну регенерацію. Гнітюче враження від сучасного стану оспіваної й міфологізованої її канадськими земляками землі пращурів посилює страх тотального стеження органів КДБ – відчуття практично не знайоме їй у Канаді. “То що ж тепер зненавидіти Пушкіна?” – це питання для Косташ стає риторичним [4: 176].

Непрості відносини складались у Мирни за її власними словами і з історією України. Чимало фактів, про які вона дізнавалась із джерел, доступних у Канаді, видавались нереальними в умовах благополучного західного існування. Внутрішній опір, наприклад, викликала книжка англійською мовою з дивною на думку письменниці назвою “Чорні справи Кремля: Біла книга”. Хроніка подій, пов'язаних з голодомором в Україні, не сприймалась як достовірна інформація, факти насторожували і провокували глухе роздратування: “Я не вірю, що сім мільйонів українців померли під час голодомору” [4: 188]. Жалючі картини канібалізму, описані в книзі, зустрічають спротив: “Це огидно. Закриваю книгу. Не вірю жодному слову” [4: 188]. Косташ прагне подолати внутрішній конфлікт. Чому вона не може відчутти трагедії власного народу? Вдома про голодомор майже не говорили, її родина походила з Західної України, якої голод не торкнувся, теми голодомору не зачіпали в школі, не освітлювали в періодиці, отже цей страшний біль залишився чужим, “це не було подією” [4: 188]. “...Ми друге покоління, народжене в Канаді. З утраченою мовою, втраченими оповідями, навіть з утраченою територією. Так

звана діаспора. Ми мали дім, він був прямо тут, під нашими ногами. З утратеним відчуттям трагедії. Не тому, що ми не могли ненавидіти ворога: ми не могли відчувати жаху і страждання цих жертв. А тим закутком серця, де мала жити любов до українців, котрі борються за своє життя, володіла байдужість”, – такий “діагноз” ставить Мирна собі та своїм україно-канадським співвітчизникам [4: 189].

Лише через тридцять років, після того, як уперше взяла до рук книгу “Чорні справи Кремля”, після кількох подорожей до України, після вивчення чималої кількості історичних документів, Мирна нарешті визнала: “...жертви російського комуністичного терору... я читаю їхні історії тепер з відкритим серцем. І я вірю їм.” [4: 193].

Наступним етапом у процесі етно-ментальних зрушень у свідомості канадської письменниці українського походження було студіювання української мови. Косташ записується в недільну школу, де в одному класі із підлітками – нащадками українських переселенців – вона повернеться до того, що покинула тридцять років тому. Аналізуючи роль української мови в житті української громади в Канаді, Мирна визнає, що вона не була лише засобом спілкування, її вивчення прирівнювалось до “акції культурного та політичного значення”, відмова від неї сприймалась як “катастрофа національного масштабу” [4: 193-194].

Як згадує Косташ із свого дитинства, українська мова призначалась для виняткових випадків та місць – церкви, концертів, промов, гімну. Діти з емігрантських сімей, які читали книжку українською мовою разом з матір’ю, жили типовим канадським життям, і мало чим відрізнялись від англосаксів. Читання ж української книги – це лише своєрідний ритуал, символічне повернення до національних витоків.

Її бабуся говорила з нею українською, коли Мирна була ще зовсім малою, разом з тим формувалось її світовідчуття. “Що ж відтрутило її [мову] від моїх вуст?” – задається питанням Косташ [4: 195].

Спостерігаючи за підлітками, правнуками галичан-переселенців, авторка констатує, що вони випромінюють самовпевненість та етнічну приналежність, але їхній “етнічний багаж містить лише канадський зміст, а останні іммігранти в їхніх сім’ях давно померли” [4: 195].

Для того, щоб підняти на новий рівень “етнічного самопізнання”, пройти своєрідну ініціацію, Мирні доводиться пережити, як вона сама називає, “вимушене повернення до дитячого лопотіння”, сидіти в одному класі із зарозумілими підлітками, розбираючи українську граматику. “Це принизливий досвід, але я напружуюсь і наполегливо продовжую навчання” [4: 195].

Студіюючи мову, Мирна Косташ подумки звертається до своєї бабусі, єдиної людини в їхній сім’ї, яка говорила виключно українською, дякує їй за розуміння, за те що вона жодного разу не дорікнула онуці за її мовчазність. “Я розірвала ланцюг, – визнає Косташ, – взагалі не говорячи [українською], і от зараз я намагаюся це виправити і з’єднати ланки розірваного ланцюжка” [4: 196].

Таким чином, це “мовне паломництво” – свого роду плата Косташ, яку вона сама собі призначила, за колишню байдужість до своїх коренів, до історичного минулого свого народу, до мови її дідів.

Прикметно, що, якщо в книзі “Усі бабині діти” відчувається лише дослідницький інтерес авторки до канадської історії українських іммігрантів, а отже вона фактично є

сторонньою споглядачкою за чужими поневір'яннями, то “Кровні лінії” демонструють зовсім інакше ставлення до свого народу і країни походження: Косташ позиціонує себе як українку, яка забула своє коріння (тут вона уособлює усіх україно-канадців другого й третього покоління), а тепер спокуте провину за байдужість до страждань свого народу.

Подорожі до землі предків, накопичення власного “українського досвіду” під час вивчення канадської історії свого народу, як також і власне української історії, студіювання мови розширюють горизонти письменниці. Тепер Мирна Косташ не тільки “західна канадка”, як вона називала себе до того, але також відчуває спорідненість із землею пращів, яка до недавнього часу була для неї “terra incognita”. Отже, подорожі, здійснювані протягом дослідження, сприяють накопиченню власного досвіду разом із аналітичним осмисленням “досвіду предків”, що своєю чергою веде до поступового (ре)конструювання гібридної ідентичності, притаманної не тільки переміщеним особам, але і їхнім нащадкам.

Книги Мирни Косташ, які є своєрідним пошуком її власного етнічного коріння, не лише забезпечують примирення з історичним минулим свого народу, але також допомагають письменниці відчутти себе його частинкою, відкрити в душі ту сутність, що була до цього прихованою, нерозвиненою. Думається, що культурно-історична розвідка, здійснена письменницею, може слугувати путівником для багатьох канадців українського походження не тільки на шляху до етнічного самовизначення, але й стати в пригоді для кращого розуміння свого місця в канадському соціумі. Книги М. Косташ, як власне всю україно-канадську літературу, можна вважати такими собі “цеглинками”, що сприяють поступовому вибудовуванню колективної етнічної свідомості канадських українців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурковський І. Українство в Канаді – очима канадки українського походження / І. Бурковський // *Всесвіт*. – 1994. – №5-6. – С. 147–153.
2. Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // esu.com.ua.
3. Косташ М. “Як підказує мені мій досвід” [Інтерв’ю з В. Небораком] / М. Косташ // *Всесвіт*. – 1994. – №5-6. – С. 154–157.
4. Кровні зв’язки. Мирна Косташ. Фрагменти з книжки: *Mirna Kostash. Bloodlines. A Journey into Eastern Europe*. – Vancouver – Toronto, 1993 / пер. та вступ. слово Т. Назаренко // *Всесвіт*. – 1995. – №10–11. – С. 158–165.
5. Тарнашинська Л. Презумпція доцільності. Абрис сучасної літературознавчої концептології / Л. Тарнашинська // *Література розфокусованої свідомості: до категорії «діаспора» та її інтерпретацій у літературознавстві*. – К. : Києво-Могилянська академія, 2008. – С. 412–432.
6. Grekul L. Inspiring and Uninspired [Електронний ресурс] / L. Grekul // *Canadian Literature. Visual / Textual Intersections*. – 2007. – P. 145–147. – Режим доступу: // [can.lit\(at\)ubc.ca](http://can.lit(at)ubc.ca)
7. Kostash M. *All of Baba’s Children* / M. Kostash. – Edmonton : NeWest Press, 1992. – 445 p.
8. Kostash M. *Bloodlines: A Journey into Eastern Europe* / M. Kostash. – Vancouver ; Toronto : DOUGLAS & McINTYRE, 1993. – 256 p.

9. McLennan R. Myrna Kostash's All of Baba's Children (or "on once not staying at Myrna Kostash's house") [Электронный ресурс] / R. McLennan // Alberta, writing – August, 2007. – Режим доступа: // albertawriting.blogspot.com
10. Grekul L.M. Leaving Shadows: Literature in English by Canada's Ukrainians / L. Grekul. – Edmonton; Alberta : The University of Alberta Press, 2005. – 205 p.
11. Grekul L.M. Re-placing Ethnicity: Literature in English by Canada's Ukrainians : Thesis for the Degree of Doctor of Philosophy / L.M. Grekul ; The University of British Columbia. – Vancouver, 2003. – Retrieved from // <https://open.library.ubc.ca>
12. Suchacka W. Za Hranetsiu' – 'Beyond the Border': Constructions of Identities in Ukrainian-Canadian Literature: Inauguraldissertation zur Erlangung des akademischen Grades eines Doktors der Philosophie / W. Suchacka ; der Philosophischen Fakultät der Universität Greifswald. – Greifswald, 2010.

Шадрина Т.В., канд. филол. наук, доц.
Запор. госуд. мед. ун-т, Запорожье

ЛИТЕРАТУРА КАНАДСКИХ УКРАИНЦЕВ. МИРНА КОСТАШ: В ПОИСКАХ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ

Статья затрагивает проблему формирования национальной идентичности в современном многонациональном обществе. На примере двух произведений документальной прозы канадской писательницы украинского происхождения М. Косташи анализируется "гибридная идентичность", которая возникает на соединении двух культур: родной и приобретенной. Путь, которым следует этническая писательница к своей национальной самоидентификации, пролегает через реинтеграцию в историю, культуру, язык ее народа.

Ключевые слова: иммигранты, "гибридная идентичность", этническая/национальная идентичность, украино-канадцы, украинская община, мультикультурализм, интеграция, ассимиляция.

Shadrina T.V., cand. of Philology
ZSMU, Zaporozhye

LITERATURE OF CANADIAN UKRAINIANS. MYRNA KOSTASH: LOOKING FOR NATIONAL IDENTITY

The article deals with the problem of formation of national identity in the modern multi-national society. Taking two works of non-fiction as a pattern by a Canadian author of Ukrainian origin M. Kostash we analyze the «hybrid identity», which occurs at the junction of two cultures: native and acquired. The ways which the ethnic writer chooses towards her own national identity lies through re-integration into history, culture, language of her people. In fact we move towards cross-cultural or multi-ethnic societies. Under such circumstances identity is considered to be not a stable entity, but a process. It's changeable, multiple and fragmentary (a postmodernist view). So, we observe the situation where the Ukrainian-Canadian author demonstrates the construction of the ambivalent identity. Starting as a writer with a distinct Canadian identity (she is a representative of the third generation of Ukrainians in Canada)

in her book “All of Baba’s children” Myrna Kostash explores the history of surviving the Ukrainian immigrants in the Canadian prairies. But coming to the next book “Bloodlines: A Journey into Eastern Europe” gradually she begins to feel a Ukrainian also. Thus the journey to the motherland of her ancestors, their history and language provokes the crisis of Kostash’s identity which is keenly revealed in her texts.

Key words: immigrants, “hybrid identity”, ethnic/national identity, Ukrainian-Canadians, Ukrainian community, multiculturalism, integration, assimilation.

УДК 821.111.09

Остапчук А., викладач

Київський міжнародний університет, Київ

ОСОБЛИВОСТІ ВІЗІЇ ІТАЛІЇ В ПОЕЗІЇ ОСКАРА ВАЙЛДА

У розвідці з позицій геопоетики висвітлюються особливості візії Італії у поетичній творчості Оскара Вайлда. Основну увагу приділено культурологічній концептуалізації території, а також символізації домінуючих рис місцевого ландшафту як засобів творення Італійського тексту в поезії Вайлда.

Ключові слова: локальний текст, Італійський текст, локус, топос, геопоетика, образ географічного простору.

Науково-критична “Oscarwildeana”¹ починає формуватися ще за життя митця – наприкінці XIX століття і на сьогоднішній день становить потужний, цілком сформований напрямок наукових студій. В англофонному літературознавчому просторі (Англія, Ірландія, США, Канада тощо) основний інтерес науковців викликає особистість одіозного ірландського митця і подробиці його приватного життя, що приводить до появи чималої низки праць біографічного спрямування (Л.К. Інглебі, Ф. Харріса, Р. Елманна, М. Хайда, Д. Еріксена, М. Нокс та ін.).

У царині російського літературознавства ім’я Вайлда входить в обіг на поч. 1890-х рр., коли, як зазначає Ю.А. Рознатовська, про нього вперше почули у Росії [докладніше див.: 9]. Однак попри спалах надзвичайної популярності Вайлда на поч. XX ст. в Росії, куди його принесла «хвиля символізму» (З. Венгерова, К. Бальмонт, В. Шкловський, К. Чуковський та ін.), активне вивчення творчості письменника – внаслідок добре відомих соціально-політичних й ідеологічних факторів – розпочинається лише у другій половині XX ст. (праці А. Анікста, С. Белзи, А. Зверева, А. Образцової, М. Урнова та ін.). Провідною для літературознавства цієї доби стає концепція соціально-критичної спрямованості творів Вайлда як засобу викриття «міщанської посередності і вульгарності» вікторіанського суспільства [7].

На розвитку української «вайлдіани»² «фатально позначилися обставини трагічного XX століття» [10: 142], а також та обставина, що «слава Оскара Вайлда в Україні ніколи не була такою гучною, як у сусідній Росії» [10: 139]. Активне, позбавлене ідеологічної

<i>Добробабина О.Ю.</i> «МОТИВ ПРОСВЕТЛЕНИЯ» В ПОВЕСТИ Л.Н.ТОЛСТОГО «СМЕРТЬ ИВАНА ИЛЬИЧА»	164
<i>Морева Т.</i> МОТИВ БЕЗУМИЯ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ А.С. ГРИНА	169
<i>Ісаєва Н.</i> КОНЦЕПЦІЯ КОХАННЯ У КИТАЙСЬКІЙ ЖІНОЧІЙ ПРОЗІ КІНЦЯ 70-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАННЯ ЧЖАН ЦЗЕ «КОХАННЯ НЕМОЖЛИВО ЗАБУТИ»)	176
<i>Любецкая В.В.</i> ПУАНТ КАК СПОСОБ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ЗАВЕРШЕНИЯ КОМЕДИИ «РЕВИЗОР» Н.В. ГОГОЛЯ	184
<i>Мацанура Л.</i> ГОТИЧЕСКИЕ МОТИВЫ В ЦИКЛЕ ЛИВОНСКИХ ПОВЕСТЕЙ А. А. БЕСТУЖЕВА-МАРЛИНСКОГО	187
<i>Семейкина Н.Н.</i> ПРОБЛЕМА ВЫБОРА В ПЬЕСЕ ДЭВИДА ХЭЙРА «ТОЧКА ЗРЕНИЯ ЭМИ»	195
<i>Сидоренко О.В.</i> МЕХАНІЗМИ ТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО ЕФЕКТУ В ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІЙ “НИЗОВІЙ” ЛІТЕРАТУРІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	201
<i>Федоренко О.Б.</i> КОЗАЦЬКА ТЕМАТИКА В УКРАЇНСЬКІЙ РОМАНІСТИЦІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.	207
<i>Філіпенко О.І.</i> АРХЕТИПНИЙ СИМВОЛ ЖІНКИ-МАТЕРІ У КАЗЦІ-ЕСЕЇ «БЛАГОСЛОВИ, МАТИ!» ДОКІЇ ГУМЕННОЇ	212
<i>Шадріна Т.В.</i> ЛІТЕРАТУРА КАНАДСЬКИХ УКРАЇНЦІВ. МИРНА КОСТАШ: У ПОШУКАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	218
<i>Останчук А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВІЗІЇ ІТАЛІЇ В ПОЕЗІЇ ОСКАРА ВАЙЛДА	229
<i>Григоров Н.А.</i> ПРОЛЕГОМЕНЫ К МЕТАМОДЕРНИЗМУ	236
<i>Потыраньска А.</i> ПРОЯВЛЕНИЕ ДЕКАДЕНТСКОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ В СТИХОТВОРЕНИИ ЗИНАИДЫ ГИППИУС «МОЛИТВА»	242
<i>Негодяєва С.А.</i> ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНЕ ПРОЧИТАННЯ ПРИТЧ ЗБІРКИ «ХОДІЛЬЦІ» ВАСИЛЯ БИКОВА	247
<i>Хинкиладзе Е.В.</i> КАКОЇ РОССІЯ ВИДИТСЯ ИЗ ЧУРАЕВКИ	252
<i>Баликова Н.</i> ЕКСЦЕНТРИЧНЕ ВІДЛЮДНИЦТВО І «ХОШПІНШЮ» КАМО-НО ЧЬОМЕЯ	258
<i>Миколенко Т. М.</i> ЛЮДИНА В СИСТЕМІ ОТОТОЖНЕНЬ ІВАНА ФРАНКА	364
<i>Раковская Н.М.</i> К ПРОБЛЕМЕ КАТЕГОРИИ «МОДЕЛЬ МИРА» В СОВРЕМЕННОМ ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИИ	270